

ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Метою цієї статті є з'ясування правової природи рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), визначення місця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) в ієрархії норм права, вивчення та розробка теоретичних і практичних положень щодо застосування Конвенції та практики ЄСПЛ адміністративними судами. Окрему увагу автор приділив дослідженню питання проблематики застосування у правозастосовній діяльності положень Конвенції та судової практики ЄСПЛ.

Для досягнення поставленої мети проаналізовано зміст Конвенції та законодавства України як правового підґрунтя для забезпечення та захисту прав і свобод особи у сфері публічно-правових відносин, з'ясовано теоретичні підходи до розуміння ключових конвенційних понять, категорій і принципів. Крім того, автором визначено завдання ЄСПЛ та роль судової практики ЄСПЛ у правозастосовчій діяльності в Україні.

Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання. Зокрема, використовувалися такі методи наукового пізнання як аналіз, опис, порівняння. За допомогою формально-логічного методу здійснювалось уточнення змісту певних понять, а порівняльно-правовий метод застосовувався під час дослідження способів застосування Конвенції різними державами-учасницями.

У результаті дослідження з'ясовано, що судова практика ЄСПЛ щодо України свідчить про необхідність термінової зміни правозастосовної практики та безумовного дотримання і застосування судами положень Конвенції та судових рішень ЄСПЛ. Для гарантування конституційного права особи на захист від протиправних рішень, дій чи бездіяльності державних органів та забезпечення права особи на справедливий суд під час здійснення адміністративного судочинства обов'язковому застосуванню підлягають конвенційні принципи судочинства, а також розроблені ЄСПЛ загальні вимоги виправданості втручання у права особи. Доцільно, щоб ці положення були закріплені законодавцем у процесуальному законі – Кодексі адміністративного судочинства України.

*Автор дійшов **висновку**, що забезпечення державою правильного застосування вимог Конвенції та практики ЄСПЛ адміністративним судом сприятиме не тільки гарантуванню реалізації конвенційних прав особи, але і ефективному захисту прав і свобод особи від протиправних рішень, дій (бездіяльності) суб'єктів владних повноважень у сфері публічно-правових відносин.*

Ключові слова: адміністративне судочинство, гарантування прав особи, захист прав і свобод особи, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, правозастосовча практика, публічно-правові відносини, судовий захист.

Олена Грицаєнко,

суддя

Черкаського окружного

адміністративного суду

orcid.org/0000-0003-2881-9301

HELENA_G_1982@i.ua

1. Вступ

Конституція України як основний закон держави гарантує не лише можливість реалізувати права у сфері публічно-правових відносин, але і їх захист. Статті 55, 124, 125 Конституції України передбачають правові механізми для максимального та ефективного судового захисту прав і свободи особи. Україна, будучи правовою державою та втілюючи принципи верховенства права, справедливості, гарантує та забезпечує можливість звернення особи за захистом порушених прав і свобод як до суду на національному рівні, так і до міжнародних судових установ чи організацій.

Зокрема, Конституцією України визначено, що кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (Конституція України, 1996).

Європейські стандарти в сфері гарантування та захисту прав, свобод та інтересів особи визначає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. та відображає судову практику ЄСПЛ щодо застосування та тлумачення вказаної Конвенції.

Ратифікація Україною Конвенції покладає на нашу державу обов'язок неухильного виконання її положень та необхідність розробки дієвих механізмів гарантування конвенційних прав і свобод особи, а також забезпечення особі права на судовий захист та створення рівних умов доступу до правосуддя та ефективного захисту особи від протиправних рішень, дій (бездіяльності) суб'єктів владних повноважень.

2. Роль Конвенції та завдання ЄСПЛ у сфері гарантування прав та свобод особи

Для контролю за дотриманням державами передбачених Конвенцією прав і свобод особи створено ЄСПЛ, до основних функцій та завдань якого відносяться: 1) розгляд скарг про порушення прав чи свобод особи, гарантованих Конвенцією та стягнення справедливої сатисфакції; 2) тлумачення норм Конвенції – це виключне право ЄСПЛ, що полягає у роз'ясненні та конкретизації змісту норм Конвенції. При цьому, принципи

тлумачення ЄСПЛ зосереджені на ключовій правозахисній ідеї, тобто в центрі уваги завжди особа та її права; 3) вправі надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції; 4) ЄСПЛ визначає високі стандарти правозастосовної та правозахисної діяльності, встановлює умови та критерії правомірності втручання чи обмеження органами держави прав особи; 5) завдяки процедурі пілотних рішень здійснює контроль за забезпеченням державою ефективного механізму гарантування, реалізації та захисту прав і основоположних свобод особи.

Варто наголосити, що діяльність ЄСПЛ повинна мати субсидіарний характер, адже обов'язок щодо створення надійного механізму реалізації та захисту прав та свобод особи покладається на держав-членів в особі їх державних органів – законодавчої, виконавчої та судової влади. Тобто, ключову роль повинен відігравати саме національний механізм дотримання, гарантування та судового захисту прав та основоположних свобод особи.

Україна як держава, яка ратифікувала Конвенцію повинна забезпечити дотримання її положень, тому зміни законодавства, судової практики, правозастосовної діяльності повинні відбуватись під впливом Конвенції та судової практики ЄСПЛ, яка спрямована на утвердження та всебічне гарантування прав і свобод особи. Тобто, ключовим завданням держави є сприяння особі у реалізації її прав і свобод особи та недопущенні їх протиправних обмежень, забезпеченні судового захисту та ефективного поновлення порушених прав особи, а також утвердження принципу відповідальності держави за свою діяльність перед особою.

На думку Басай О.В., Кошинець В.В., застосування практики ЄСПЛ: 1) сприяє реалізації верховенства права при винесенні рішення; 2) заповнює існуючі в законодавстві прогалини; 3) формує своєрідну модель нового правового регулювання та виступає матеріальним критерієм майбутніх правових норм, на що повинні зважати судді; 4) в основу практики ЄСПЛ покладено наукові знання, правові доктрини і праворозуміння; 5) джерелом практики ЄСПЛ є наукова і професійна правосвідомість самих суддів ЄСПЛ, на підставі якої формується їх судова воля (Басай О., Кошинець В., 2018).

Останні декілька років відмічається позитивна тенденція щодо більш широкого застосування судами Конвенції та судової практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві. Втім, на практиці виникає багато питань як теоретичного, так і практичного плану щодо застосування Конвенції та практики ЄСПЛ, саме тому надзвичайно актуальними є питання розробки теоретичних положень застосування Конвенції та практики ЄСПЛ, визначення місця Конвенції в ієрархії норм права, встановлення правової природи рішень ЄСПЛ, з'ясування проблемних питань щодо застосування рішень ЄСПЛ та напрацювання пропозиції щодо їх вирішення.

Дослідженням проблематики питання застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві приділяли значну увагу науковці

та практики, зокрема: Головатий С.П., Блажівська Н.Є., Волкова Л.М., Завгородній В.А., Куйбіда Р.О., Сидоренко О.О., Пасенюк О., Руденко А.В., Фулей Т.І., Шевчук С.В. Однак, відсутність теоретичних і нормативних уніфікованих правил застосування Конвенції та практики ЄСПЛ зумовлює необхідність наукових досліджень цього питання.

3. Юридична природа судових рішень ЄСПЛ, нормативне та теоретичне підґрунття застосування Конвенції та практики ЄСПЛ

Насамперед, потрібно звернути увагу на те, що спосіб застосування та механізми реалізації передбачених Конвенцією прав та свобод визначається державою-учасницею, тому єдиного уніфікованого порядку застосування норм Конвенції не існує. Відтак, у світовій практиці відпрацьовані два основні підходи до застосування Конвенції, які відображають дві протилежні теорії взаємозв'язку міжнародного і національного права, а саме: частина держав дотримується доктрини «монізму», за якої національна та міжнародна системи формують єдність, тобто відбувається інкорпорація Конвенції в національне право; в інших державах діє теорія «дуалізму», зміст якої полягає в чіткому розмежуванні національного і міжнародного права, а тому Конвенція сприймається як самостійний правовий акт.

З аналізу норм чинного законодавства України вбачається, що Конвенція та Протоколи до неї є частиною національного законодавства, адже згідно частини 1 статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Одним з дискусійних питань є питання застосування судами при розгляді справ всіх рішень ЄСПЛ чи виключно тих, де Україна є стороною.

З'ясуємо, які саме обов'язки взяла на себе Україна та їх обсяг. В силу вимог статті 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» Україна повністю визнала на своїй території дію статті 25 Конвенції щодо визнання компетенції ЄСПЛ приймати заяви про порушення Україною прав, викладених у Конвенції та визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції (ЗУ «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», 1997).

Питання обов'язковості виконання рішень ЄСПЛ також врегульовані нормами Конвенції. А саме, відповідно до статті 46 Конвенції, держави-учасниці зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду у будь-яких справах в яких вони є сторонами (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950). Положення частини 1 статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» містять припис про обов'язковість для виконання рішення (ЄСПЛ) відповідно до статті 46 Конвенції.

Частиною 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права (ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», 2006).

Потрібно звернути увагу, що відповідно до статті 6 КАС України, суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, який застосовується з урахуванням судової практики ЄСПЛ (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005).

Системний аналіз законодавства свідчить, що в Україні створено підґрунтя для застосування адміністративними судами як рішень ЄСПЛ, винесених щодо України, так і остаточних рішень винесених щодо інших держав, оскільки зазначені норми не містять застереження про застосування виключно остаточних рішень ЄСПЛ, в яких стороною спору є Україна. Більше того, Конвенція та судова практика ЄСПЛ визнана джерелом права.

Визнання судової практики ЄСПЛ джерелом права в Україні, на думку Шевчука С.В., зумовлено також міркуваннями практичної доцільності, оскільки, за зауваженням Венеціанської комісії «За демократію через право», за умов обмеженості державних ресурсів набагато краще витратити фінанси на проведення необхідних реформ, які допоможуть запобігти порушенням Конвенції, аніж сплачувати справедливую сатисфакцію тим особам, які вже страждають від таких порушень (Шевчук, 2007).

Натомість, на думку Сидоренко О.О., правові позиції, сформовані прецедентними рішеннями ЄСПЛ не є обов'язковими для національних судів, в тому числі й для судів тих держав, проти яких такі рішення ухвалені. Науковець висловлює сумнів щодо доцільності визнання джерелом права рішення суду за аналогією закону та права, адже такі рішення не можуть мати нормативно-обов'язкового характеру стосовно всіх учасників правовідносин, тому що приймаються із урахуванням конкретних обставин справи та є обов'язковими тільки для учасників спору (Сидоренко, 2015).

На нашу думку, правові позиції ЄСПЛ щодо розуміння змісту чи обсягу визначеного Конвенцією права, інституту, принципу підлягають обов'язковому застосуванню, оскільки Україна визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Отже, застосування Конвенції повинно відбуватись з урахуванням тлумачення, яке відповідає усталеній практиці ЄСПЛ.

Н. Блажівська звертає увагу, що відступ від правової обов'язковості рішень ЄСПЛ «дозволяється лише у виняткових випадках, коли їх виконання суперечитиме основоположним приписам Конституції...» (Блажівська, 2018).

Для забезпечення правильного застосування рішень ЄСПЛ необхідно детально вивчити та проаналізувати питання щодо юридичної природи рішення ЄСПЛ, що пов'язано з існуванням різних правових системи,

у залежності від впровадження яких відбувається сприйняття рішення ЄСПЛ.

Існують різні доктринальні підходи до розуміння юридичної природи остаточного рішення ЄСПЛ: 1) рішення ЄСПЛ розглядається як судовий прецедент в класичному розумінні; 2) рішення ЄСПЛ розглядаються як рішення суду щодо конкретного спору, а судова практика не визнається джерелом права, оскільки рішення ЄСПЛ не породжують правових норм, а лише конкретизують (тлумачать) зміст існуючих норм Конвенції.

Для прикладу, британські та американські науковці розглядають правову природу рішень ЄСПЛ переважно через призму судового прецеденту в притаманному їм розумінні (Дженіс, 1997).

На противагу цій позиції, Андріанов К.В. спростовує твердження про прецедентну природу рішень ЄСПЛ оскільки вони є актами застосування і тлумачення Конвенції, не мають статусу окремого джерела права і не породжують нової норми; по-друге, одне з основних положень англійської доктрини прецеденту полягає у тому, що кожний суд зобов'язаний дотримуватися рішення вищого у ієрархії суду, а апеляційні суди зв'язані своїми попередніми рішеннями. ЄСПЛ не є апеляційною або касаційною інстанцією щодо національних органів судової влади (Андріанов, 2002).

4. Місце Конвенції в системі норм національного права

Досить дискусійним серед науковців і практиків є питання місця Конвенції та рішень ЄСПЛ в ієрархії норм права та їх співвідношення з нормами Конституції держави-учасниці. Незважаючи на наявність наукової дискусії з цього питання, практика виконання міжнародних договорів свідчить про втілення принципу пріоритетності міжнародного права.

Розглядаючи питання співвідношення норм Конвенції з нормами Конституції як основного закону держави, проаналізувавши законодавство щодо юридичної сили норм права, приходимо до висновку, що Конституція України має найвищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії, всі інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй, а тому в разі наявності суперечностей між Конвенцією та рішеннями ЄСПЛ, які тлумачать норми Конвенції та Конституцією, повинні застосовуватись саме норми Конституції.

Такий підхід кореспондується з положеннями статей 8, 9 Конституції України, а саме – в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

В різних державах, в залежності від встановленого в них правопорядку, по-різному вирішено питання про співвідношення норм Конвенції

та Конституції. Зокрема, в Королівстві Нідерланди норми міжнародного права в момент набрання ними обов'язкової сили для Королівства Нідерландів стають частиною національного законодавства. Норми Конвенції, як «самовиконувані» норми договорів мають пріоритет над національним законодавством, в тому числі актів Парламенту і Конституції (Кайер, 2015).

Варто відмітити, що Конвенція має вищу юридичну силу, ніж національне законодавство України (окрім Конституції України), оскільки в даному разі діє принцип обов'язкового та добросовісного виконання державою міжнародних зобов'язань, закріплений у статті 26 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів», ратифікованої Україною 14.05.1986 (Віденська конвенція «Про право міжнародних договорів», 1969).

5. Застосування Конвенції та судової практики ЄСПЛ в адміністративному судочинстві

Специфіка діяльності та правозастосування ЄСПЛ полягає в тому, що він розглядає Конвенцію як «живий інструмент», керуючись у своїх рішеннях не статичними нормами, а такими, що відповідають реаліям сьогодення щодо наявних правовідносин. Суть еволюційного підходу до Конвенції полягає в тлумаченні положень Конвенції в еволюції, динаміці та у відповідності до змінних правовідносин, з урахуванням умов сьогодення, викладено у рішеннях ЄСПЛ у справах «Тайрер проти Сполученого Королівства» від 25.04.1978 р., «Маркс проти Бельгії» від 13.06.1979 р. та інших: «Суд звертає увагу на те, що Конвенція є живим інструментом і ...повинна тлумачитися з точки зору умов сьогодення» (Рішення ЄСПЛ «Маркс проти Бельгії», 1979).

Завгородній В.А. звертає увагу, що функціонуюча конвенційна система в своїй структурі має статичний елемент (норму Конвенції) та динамічний елемент (правову позицію ЄСПЛ), при цьому саме другий, зважаючи на імпліцитність конвенційних норм, дозволяє сформувати повне та ґрунтовне уявлення про зміст та обсяг існуючого в Конвенції каталогу прав і свобод людини (Завгородній, 2018).

Саме завдяки еволюційному тлумаченню Конвенції розширено сферу застосування Конвенції і на адміністративне судочинство. Зокрема, ЄСПЛ у контексті змінених поглядів у суспільстві на правовий захист, який має надаватися фізичним особам у їхніх стосунках з державою, поширив сферу застосування статті 6 Конвенції на спори між громадянами та державними органами (Рішення ЄСПЛ у справі «Феррадіні проти Італії», 2001).

Оскільки на сьогоднішній день відсутній чіткий алгоритм застосування Конвенції та судової практики ЄСПЛ, а також не розроблено чіткі механізми використання у правозастосовчій діяльності рішень ЄСПЛ, в адміністративному суді виникає чимало труднощів при застосуванні Конвенції та рішень ЄСПЛ на чому наголошують як судді, так і науковці.

Існує чимало причин з яких адміністративні суди досить рідко використовують судову практику ЄСПЛ, насамперед, це пов'язано з тим, що судді не обізнані

з актуальними правовими позиціями ЄСПЛ, наявна суттєва відмінність у розумінні та змісті термінів, тому для правильного застосування судової практики потрібно проводити навчання суддів, узагальнювати судову практику у певних категоріях спорів. Відтак, актуальним залишається питання доктринальної розробки правил та механізмів використання і застосування положень Конвенції та рішень ЄСПЛ при підготовці процесуальних документів чи ухваленні судових рішень.

Т. Палюковець до таких правил пропонує віднести наступні: посилання на первинне рішення, де ЄСПЛ визначив певну правову позицію; аналіз первинного контексту рішення ЄСПЛ та аргументації ЄСПЛ при винесенні рішення; обґрунтування подібності випадку (Палюковець, 2020).

Пархоменко П.І. звернув увагу, що доцільним є підхід при якому національний правозастосовувач аналізує зміст права, гарантованого Конвенцією, і при розкритті його сутності використовує практику ЄСПЛ, в якій тлумачаться особливості того чи іншого права (Пархоменко, 2018).

Дійсно, нагальним питанням є розробка, затвердження та впровадження уніфікованих правил застосування положень Конвенції та судових рішень ЄСПЛ. Якщо проаналізувати застосування судами практики ЄСПЛ, то можемо побачити, що прослідковується відсутність системності і впорядкованості застосування рішень ЄСПЛ. Для прикладу, посилаючись на певне рішення ЄСПЛ адміністративні суди, як правило, застосовують правовий принцип чи певний правовий висновок ЄСПЛ із вказівкою на відповідний пункт рішення ЄСПЛ, проте, при цьому не зазначають про подібність правовідносин чи випадку у справі до проаналізованого ЄСПЛ аспекту та не зазначають обґрунтування підстав для застосування до даних правовідносин висновку чи принципу розробленого ЄСПЛ. Тобто, судом застосовується певний принцип, правовий висновок чи тлумачення правової категорії ЄСПЛ без системності, відірвано від обставин конкретної справи.

На нашу думку, задля забезпечення одноманітної судової практики, а також з метою гарантування захисту конвенційних прав і свобод особи, необхідно встановити правила використання правових позицій ЄСПЛ, викладених в остаточних рішеннях цього Суду. Наприклад, суд застосовує правову позицію ЄСПЛ, якщо обставини справи, яка розглядається аналогічні обставинам справи, в якій ЄСПЛ висловив певну правову позицію.

Застосування Конвенції та судової практики ЄСПЛ позитивно впливатиме на розвиток адміністративного судочинства в Україні та дозволить у демократичний та прогресивний спосіб вирішувати проблемні ситуації, особливо у випадку наявності прогалин у правовому регулюванні певних публічно-правих спорів.

6. Проблемні питання щодо застосування Конвенції та практики ЄСПЛ та шляхи їх вирішення

На думку судді Харківського окружного адміністративного суду Л. Волкової до основних проблем застосування практики ЄСПЛ слід віднести: відсутність

перекладу рішень ЄСПЛ (перекладаються тільки рішення проти України); поєднання загального та континентального права; унікальність тлумачення ЄСПЛ термінології; судова практика ЄСПЛ як і практика будь-якого суду може змінитись (Волкова, 2016).

Ми погоджуємось з вказаною позицією, проте, вважаємо, що таких проблемних питань набагато більше. Питання дотримання та виконання державними органами та ефективного застосування судами положень Конвенції та судової практики ЄСПЛ безпосередньо пов'язане з забезпеченням належної організації цього процесу спільними зусиллями різних органів державної влади.

На нашу думку, для ефективного застосування судами Конвенції та рішень ЄСПЛ потрібно вирішити такі питання:

1. Системне вдосконалення законодавства, яке впливає на сферу реалізації, охорони та захисту прав і свобод особи, у тому числі, щодо правового регулювання: права на мирні зібрання; відповідальності держави за шкоду завдану особі; адміністративної процедури, тощо.

2. Створення інформаційного сайту, де у систематизованому вигляді розмістити офіційно перекладені рішення ЄСПЛ.

3. Розробка Верховним Судом уніфікованих правил і рекомендацій щодо застосування Конвенції, узагальнення практики застосування ЄСПЛ Конвенції та Протоколів до неї в певних категоріях справ.

4. Організація та проведення тренінгів, семінарів з метою ознайомлення державних службовців, суддів з положеннями Конвенції, особливостями тлумачення термінів ЄСПЛ та правовими позиціями ЄСПЛ.

5. Внести зміни до законодавства, якими передбачити, що Верховна Рада України в якості невідкладних повинна розглядати законодавчі акти з питань, які за рішеннями ЄСПЛ визнаються системною проблемою або такими, що призводить до неодноразового порушення Конвенційних прав.

6. Для забезпечення дотримання права особи на справедливий суд потрібно вирішити проблемні питання організації та функціонування адміністративних судів в Україні: недостатність кадрів; перевантаження суддів; впровадження ЄСІТС; забезпечення фінансування судів; тощо.

Важливим аспектом виконання державою міжнародних зобов'язань щодо гарантування, дотримання та захисту прав і свобод, визначених Конвенцією є впровадження механізмів щодо реалізації цих норм на національному рівні.

Враховуючи те, що органи держави часто здійснюють дії чи приймають рішення, які призводять до обмеження чи втручання у права чи свободи особи, гарантовані Конвенцією, доцільно для всіх органів державної влади встановити обов'язок щодо використання в правозастосовній діяльності положень Конвенції, з урахуванням її тлумачення ЄСПЛ. Варто відмітити, що Закони України «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про Кабінет Міністрів України» та інші закони, що визначають повноваження і порядок діяльності органів виконавчої влади і місцевого

самоврядування не містять прямої вказівки на необхідність дотримання положень Конвенції.

Таким чином, важливим кроком є адаптація національного законодавства відповідно до конвенційних вимог, що дозволить ефективніше реалізувати конституційне положення про обов'язок держави гарантувати та забезпечити реалізацію прав і свобод особи, втілити принцип відповідальності держави за свою діяльність перед особою, а також вдосконалити механізми забезпечення законності та правопорядку у сфері публічно-правових відносин.

За таких обставин, приходимо до висновку, що для зменшення кількості скарг до ЄСПЛ та забезпечення неухильного дотримання, визначених та гарантованих Конвенцією прав та свобод особи, а також для забезпечення неухильного застосування державними органами України та посадовими особами у правозастосовній діяльності положень Конвенції, потрібно внести комплексні зміни до галузевого законодавства та встановити обов'язок суб'єктів владних повноважень використовувати та дотримуватись у своїй діяльності положень Конвенції з урахуванням тлумачення наданого ЄСПЛ, а також необхідне удосконалення законодавства у сфері реалізації прав та свобод особи, передбачених Конвенцією.

Окрім того, забезпечення державою правильного застосування вимог Конвенції та практики ЄСПЛ адміністративним судом сприятиме не тільки гарантуванню реалізації конвенційних прав особи, але і ефективному захисту прав і свобод особи від протиправних рішень, дій (бездіяльності) суб'єктів владних повноважень у сфері публічно-правових відносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4355>.
2. Басай О.В., Кошинець В.В. Вплив практики Європейського суду з прав людини на формування внутрішнього переконання судді при розгляді адміністративних справ. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 206 с., С. 13.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції :Закон України від 17.07.1997 року № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 4 листопада 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n195
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803#Text>.
7. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. К. : Реферат, 2007. С. 456–457.

8. Сидоренко О.О. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело права України. *Міжнародне право*. 2015. С. 242–250, 246.
9. Блажівська Н.Є. До питання про місце рішень Європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 218–222., С. 221.
10. Дженіс М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі ; пер. з англ. К. : АртЕк, 1997. 624 с., С. 45.
11. Андріанов К.В. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2002. № 3. С. 37–42., с. 41.
12. Мартин Кайер. Механизмы эффективной реализации Европейской конвенции по правам человека в Нидерландах. *Совершенствование национальных механизмов эффективной имплементации Европейской конвенции по правам человека* : Международная конференция, Санкт-Петербург, Российская Федерация, 22-23 октября 2015. С. 24. URL: <https://rm.coe.int/16806f1da1>.
13. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: Конвенція : Міжнародний документ від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Маркс проти Бельгії» від 13.06.1979. URL: https://european-court.eu/uploads/ECHR_Marckx_v_Belgium_13_06_1979.pdf, п. 41.
15. Завгородній В.А. Поняття та аспекти впливу практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (13.06.2018). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 206 с. С. 76–81, с. 78.
16. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.07.2001 р. у справі «Феррадіні проти Італії» (заява N 44759/98). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_167.
17. Павлюковець Т. Роль та місце рішень ЄСПЛ в українській судовій системі. 2020. URL: <https://everlegal.ua/rol-ta-mistse-rishen-espl-v-ukrayinskiy-sudoviy-systemi>.
18. Пархоменко П.І. Деякі особливості застосування практики Європейського суду з прав людини в національному судочинстві: практичний аспект. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 206 с. С. 141.
19. Волкова Л. Проблемы применения практики Европейского суда. 2016. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/95136-problemi-primeneniya-praktiki-evropejskogo-syda-poyasnila-syda-kharkovskogo-okryzhnogo-adminsyda-l-volkovoj>

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Law of Ukraine dated from 28.06.1996 no. 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 1996. no. 30.
2. Basai, O., Koshchynets, V. (2018). Vplyv praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na formuvannya vnutrishnoho perekonannya suddi pry rozghliadi administratyvnykh sprav. [The influence of the case law of the European Court of Human Rights on the formation of the inner conviction of a judge in administrative cases]. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v diialnosti orhaniv prokuratury i sudu: vyklyky ta perspektyvy* : materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (13 chervnia 2018). Kyiv : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy. 206 p., pp. 13 [in Ukrainian].
3. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv N 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii: Law of Ukraine

dated from 17.07.1997 no. 475/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (access date: January 10, 2022).

4. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod : Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950. [The European Convention on Human Rights]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n195 (access date: January 10, 2022).

5. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny : Law of Ukraine dated from 23.02.2006. [On the Fulfillment of Decisions and Application of Practice of the European Court of Human Rights] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (access date: January 10, 2022).

6. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Law of Ukraine dated from 06.07.2005 no. 2747-IV. [The Code of Administrative Proceedings of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803#Text> (access date: January 10, 2022).

7. Shevchuk, S. (2007). Sudova pravotvorchist: svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraini. [Judicial lawmaking: world experience and prospects in Ukraine]. K. : Referat, pp. 456–457 [in Ukrainian].

8. Sydorenko, O. (2015). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherelo prava Ukrainy. [Judgment of the European Court of Human Rights as a source of Ukrainian law]. *Mizhnarodne pravo*. pp. 242-250, pp. 246 [in Ukrainian].

9. Blazhivska, N. (2018). Do pytannia pro mistse rishen Yevropeiskoho sudu z pravliudyny u natsionalnii pravovii systemi. [On the question of the place of decisions of the European Court of Human Rights in the national legal system]. *Pidpriiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. no. 4. pp. 218–222., p. 221 [in Ukrainian].

10. Dzhenis, M. (1997). Yevropeiske pravo u haluzi prav liudyny: dzherela i praktyka zastosuvannia. [European human rights law: sources and practice]. / [M. Dzhenis, R. Kei, E. Bredli] ; per. z anhl. K. : ArtEk. 624 pp., pp. 45.

11. Andrianov, K. (2002). Pravova pryroda rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. [The legal nature of the decisions of the European Court of Human Rights]. *Pravo Ukrainy*. no. 3. pp. 37–42., p. 41 [in Ukrainian].

12. Martyn, K. (2015). Mekhanyzmi efektyvnoi realizatsyy Evropeiskoi konventsyy po pravam cheloveka v Nyderlandakh. [Mechanisms for effective implementation of the European Convention on Human Rights in the Netherlands]. *Sovershenstvovanye natsyonalnikh mekhanizmov efektyvnoi ymplementatsyy Evropeiskoi konventsyy po pravam cheloveka* : Mezhdunarodnaia konferentsiya, Sankt-Peterburh, Rossyiskaia Federatsiya, 22-23.10.2015. pp. 24 [in Russian].

13. Videnska konventsiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv: Konventsiia, dated from 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (access date: January 10, 2022).

14. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Marks proty Belhii». [CASE OF MARCKX v. BELGIUM]. 13.06.1979. URL: https://european-court.eu/uploads/ECHR_Marckx_v_Belgium_13_06_1979.pdf (access date: January 10, 2022).

15. Zavorodnii, V. (2018). Poniattia ta aspekty vplyvu praktyky Yevropeiskoho suduz prav liudyny na yurydychnu diialnist v Ukraini. [Concepts and aspects of the impact of the practice of the European Court of Human Rights on legal activity in Ukraine]. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v diialnosti orhaniv prokuratury i sudu: vyklyky ta perspektyvy* : materialy I Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (13.06.2018). Kyiv : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy. pp. 76–81, p. 78 [in Ukrainian].

16. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 12.07.2001r. u spravi «Ferrazzini proty Italii» (zaiava no. 44759/98). [Case of Ferrazzini v. Italy]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_167 (access date: January 10, 2022).

17. Pavliukovets, T. (2020). Rol ta mistse rishen YeSPL v ukrainskii sudovii systemi [The role and place of European Court of Human Rights decisions in the Ukrainian judicial system]. URL: <https://everlegal.ua/rol-ta-mistse-rishen-espl-v-ukrayinskiy-sudoviy-systemi> [in Ukrainian].

18. Parkhomenko, P. (2018). Deiaki osoblyvosti zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v natsionalnomu sudochynstvi: praktychnyi aspekt. [Some features of the application of the case law of the European Court of Human Rights in national proceedings: a practical aspect]. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v diialnosti orhaniv prokuratury i sudu: vyklyky ta perspektyvy* : materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (13.06.2018). Kyiv: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy. p. 141. [in Ukrainian].

19. Volkova, L. (2016). Problemi pryimeneniya praktyky Evropeiskoho suda. [Problems of applying the practice of the European Court]. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/95136-problemi-primeneniya-praktiki-evropejskogo-syda-poyasnilya-sydyia-kharkovskogo-okryzhnogo-admynsyda-l-volkovoj> [in Russian].

APPLICATION OF THE CONVENTION ON HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS AND THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Olena Hrytsaienko,

Judge

Cherkasy District Administrative Court

orcid.org/0000-0003-2881-9301

HELENA_G_1982@i.ua

The objective of this article is to certificate the legal nature of the decisions of the European Court of Human Rights (starting now referred to as the ECHR), to determine the place of the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (starting now referred to as the Convention) in the hierarchy of the rule of law, research and elaboration of theoretical and practical provisions on the application of the Convention and the case-law of the ECHR by administrative courts. The author devoted particular attention to exploring the issue of application of provisions of the Convention and the jurisprudence of the ECHR in law enforcement.

To achieve the set goals, the content of the Convention and the legislation of Ukraine as the legal basis for guaranteeing and protecting the rights and freedoms of the individual in the sphere of public legal relations has been analyzed, and theoretical approaches to understanding key conventional concepts, categories and principles have been elucidated. In addition, the author has defined the objectives of the ECHR and the role of the Court's jurisprudence in law enforcement in Ukraine.

The methodological basis of the research became general scientific and unique legal methods to reach knowledge. In particular, scientific learning methods such as analysis, description, comparison were used. The content of certain concepts had been clarified through a formal-logical approach, and a comparative legal method had been used in the research of the application of the Convention by different States parties.

The study found that the case-law of the ECHR towards Ukraine demonstrated the need for an urgent change in law enforcement practice and unconditional compliance and application by courts of the provisions of the Convention and court decisions of the ECHR. To guarantee the constitutional right of a person to protection against unlawful decisions, actions or inaction of state bodies and

to ensure the right of a person to a fair court during the execution of administrative proceedings, the Convention principles of judicial activity shall be subject to mandatory application, as well as the Unified requirements of the right of interference in the person's right. The legislator should enshrine these provisions in a procedural law – the Code of Administrative Procedure of Ukraine. The author concluded that ensuring the proper application by the state of the requirements of the Convention and the practice of the ECHR by the administrative Court would guarantee not only the implementation of the Convention rights of the individual but also adequate protection of the rights and freedoms of the person from unlawful decisions, actions (inaction) of the subjects of power in the sphere of public-legal relations.

Key words: administrative proceedings, guaranteeing individual rights, protection of individual rights and freedoms, European Court of Human Rights, Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, law enforcement practice, public and legal relations, judicial protection.